

Horodyska, Halina / Piskurewicz, Jan

Posiedzenia naukowe Zakładu Historii Organizacji Nauki

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 27/3-4, 724-725

1982

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

POSIEDZENIA NAUKOWE ZAKŁADU HISTORII ORGANIZACJI NAUKI

I

W dniu 19 marca 1982 r. odbyło się zebranie, na którym omówiono projekt zbiorowej publikacji, poświęconej historii organizacji nauki polskiej w XIX i XX w.; ponadto mgr Jan Piskurewicz wygłosił referat pt.: *Geneza i działalność społecznego mecenatu nauki (1869—1906)*. Autor skupił uwagę na Kasie im. Mianowskiego i Muzeum Przemysłu i Rolnictwa. W działalności tych instytucji przez cały czas przeplatały się ze sobą z różną intensywnością dwa nurty — naukowy i społeczny.

W warunkach zaboru, gdy brakowało mecenatu państwowego, gdy nie było wyższych uczelni i placówek naukowych, obie instytucje spełniały ważne zadanie inspirowania, organizowania, popierania i subwencjonowania badań, wydawnictw naukowych, udzielania pomocy finansowej uczonym. Nic więc dziwnego, że powstanie obydwu instytucji opinia publiczna przyjęła niemal entuzjastycznie.

Muzeum Przemysłu i Rolnictwa zadawało m.in. pracownie, które można uważać za pierwsze w Polsce placówki o charakterze instytutów badawczych. Pracownikom tym udzielała wsparcia materialnego Kasa im. Mianowskiego. Okres powstawania pracowni nie różni się zbyt wiele w czasie od tworzenia tego typu instytucji w krajach europejskich, znajdujących się w znacznie lepszych warunkach ekonomicznych i politycznych.

Autor przeprowadził periodyzację omawianego okresu, przyjmując za kryterium podziału charakter i zakres prowadzonych przez obie instytucje prac. Wyróżnił okres — do roku 1885 oraz okres — od 1885 do 1906 r.

Pierwszy, stosunkowo krótki okres działalności, charakteryzował się dużą aktywnością Kasy im. Mianowskiego, natomiast znacznie mniejszą działalność prowadziło w tym czasie Muzeum Przemysłu i Rolnictwa. W latach następnych sytuacja całkowicie się zmieniła. Działalność Kasy — mimo coraz większego udziału w finansowaniu nauki — zaczyna, zdaniem autora, przybierać formę bierną. Kasa oczekiwała na inicjatywę z zewnątrz i akceptowała ją lub odrzucała. Wzrosło natomiast naukowe znaczenie pracowni Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, zwiększyła się ich ilość i aktywność.

Ta zmiana w charakterze i zakresie działania instytucji wynikała z pewnej zmiany warunków politycznych, społecznych, a także finansowych, jakie nastąpiły po roku 1885.

Działalność obu instytucji zależała od wielu czynników: od uprawnień im przyznawanych, od ich naukowych i pozanaukowych powiązań i kompetencji, od poparcia i ofiarności społecznej. Rekompensowanie braku państwowych instytucjonalnych form życia naukowego było możliwe tylko dzięki uzyskaniu pomocy finansowej części społeczeństwa, świadomego faktu, że nauka polska jest nierozłącznym składnikiem bytu narodowego.

W dyskusji nad referatem zabrały głos następujące osoby: Bohdan Jaczewski, Halina Hordyska, Eugeniusz Olszewski, Waldemar Rolbiecki, Zofia Tokarska, Leszek Zasztowt i Janina Żurawicka. Zwrócono m. in. uwagę na dyskusyjność oceny działalności Kasy im. Mianowskiego, na fakt że nie jest łatwo sprecyzować kryteria tej oceny i że Kasa — finansując wydawnictwa — prowadziła pewnego rodzaju politykę naukową. Wspomniano, że poza omawianymi dwiema, były jeszcze inne instytucje społecznego mecenatu, jak np. redakcje gazet, wydawcy, towarzystwa (np. Towarzystwo Lekarskie) itp. Interesująca jest geneza Kasy im. Mianowskiego. Instytucja ta wyrosła z potrzeby społecznej i nie bez znaczenia są wzory, po które sięgnięto, by tę potrzebę realizować.

Halina Horodyska

(Warszawa)

2

Dnia 23 kwietnia 1982 r. odbyło się posiedzenie, na którym dr W. Rolbiecki wygłosił referat pt. *Społeczny ruch naukowy w Polsce w latach 1944—1951 — jego zmagania o podsta-*

wowy model nauki krajowej. Autor omówił w nim kolejno zagadnienia związane z procesem formowania się nowego i do dziś aktualnego kształtu nauki polskiej.

Nowa, powojenna rzeczywistość społeczno-polityczna sprawiła, że walka o organizacyjny model nauki polskiej była we wzmiankowanym okresie częścią walki politycznej między obozem zachowawczym a obozem reform. Zdaniem dra Rolbieckiego w omawianych przez niego zmaganiach obóz pierwszy reprezentowali przede wszystkim zrzeszeni w korporacjach uczeni (głównie członkowie PAU), natomiast w skład drugiego obozu antagonistycznego — wchodził obok przedstawicieli centralnej administracji państwowej działacze PPR, PPS, SD, a także rosnąca grupka reformatorsko nastawionych uczonych. Naczelnym hasłem pierwszego obozu była wolność nauki, pojmowana jako swoboda uczonych w sferze działalności dydaktyczno-badawczej oraz jako samorządność środowiska naukowego (autonomia szkół wyższych, rozwój korporacji naukowych i maksymalny ich udział w kierowaniu nauką). Naczelne hasło drugiego obozu — to służba nauki społeczeństwu (podporządkowanie rozwoju nauki celom gospodarczym, kulturalnym, politycznym).

Dr Rolbiecki omówił kolejne, najważniejsze posunięcia obydwu stron i ich ostateczny wynik. Na zakończenie dokonał krótkiego, podsumowującego bilansu dokonań lat 1944–1951 w zakresie organizacji nauki ze szczególnym uwzględnieniem tych, których konsekwencje są obecnie najbardziej aktualne.

Po referacie wywiązała się dyskusja, w której udział wzięli dr dr: J. Różewicz, P. Hübner, H. Horodyska, E. Tomaszewski. Z. Tokarska i mgr A. Biernacki. Pytania i polemika dotyczyły zarówno zagadnień szczegółowych, jak i bardziej ogólnych. Spośród tych ostatnich wymienić należy kwestię poprawności koncepcji referatu i jego tytułu (dr Hübner), kwestię braków w bilansie podsumowującym (dr Horodyska) oraz sprawę nieuwzględnienia mniejszych ośrodków nauki i zbyt małego uwzględnienia warunków politycznych (dr Tokarska). Z kolei dr Tomaszewski podkreślił oryginalność opracowania, odbiegającego od utartych schematów, w jakich zwykle ujmuje się tematykę. Polemizował z drem Hübnerem, przeceniającym, zdaniem dra Tomaszewskiego, korzyści, jakie daje uspołecznienie nauki, a nie doceniającym korzyści, jakie daje jej „etatyzacja”.

Na zakończenie dr Rolbiecki ustosunkował się do poruszanych przez dyskutantów kwestii.

Jan Piskurewicz
(Warszawa)

SESJA NAUKOWA FILM A ŚWIADOMOŚĆ HISTORYCZNA

W dniu 6 maja 1982 roku odbyła się na terenie Państwowej Wyższej Szkoły Filmowej, Telewizyjnej i Teatralnej im. Leona Schillera w Łodzi sesja naukowa: *Film a świadomość historyczna*, zorganizowana przez wspomnianą Szkołę oraz Instytut Teorii i Historii Filmu i Telewizji Uniwersytetu Łódzkiego. Po otwarciu i wprowadzającym zagadnieniu prof. Władysława Jewsiewickiego (PWSFTiT) zostały wygłoszone kolejno referaty: prof. Andrzeja F. Grabowskiego (*Film a metodologia badań historycznych*) oraz doc. Zdzisława Szczepańskiego (*Film a świadomość historyczna*). Poprzedzono je projektem kilkunastu wybranych fragmentów z polskich i zagranicznych (głównie anglosaskich i radzieckich) filmów o tematyce historycznej. Po referatach wywiązała się dość żywa dyskusja, w której wzięli udział historycy, filologowie, przedstawiciele kinematografii oraz pracownicy PWSFTiT. Obrady zamknął i podsumował przewodniczący sesji — prof. W. Jewsiewicki.

Materiały zostaną opublikowane w periodyku PWSFTiT „Acta Filmologica”. Po ich ukazaniu się, na łamach „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki” poświęcimy obszerniejsze sprawozdanie z sesji, która miała charakter interdyscyplinarny.

Franciszek Bronowski
(Łódź)